

Andrzej Rojewski, Stefan Cichy, Bogusław Nadolski

Biuletyn liturgiczny

Collectanea Theologica 58/1, 89-98

1988

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

BIULETYN LITURGICZNY

Zawartość: 1. Opowiadanie o ustanowieniu i konsekracja w Mszałe Pawła VI. — 2. Zbiór Mszy św. o Najśw. Maryi Pannie*.

1. OPOWIADANIE O USTANOWIENIU I KONSEKRACJA
W MSZALE PAWŁA VI

Szczytem liturgii eucharystycznej jest anafora zawierająca opowiadanie o ustanowieniu Eucharystii i słowa konsekracji. Są one centralnym tekstem Modlitwy eucharystycznej i jej rdzeniem¹. Bowiem jak czytamy we *Wprowadzeniu ogólnym do Mszału Rzymskiego*² w opowiadaniu o ustanowieniu i konsekracji „przez słowa i czynności Chrystusa spełnia się ofiara, którą sam Chrystus ustanowił w czasie Ostatniej Wieczerzy, gdy złożył w ofierze swoje Ciało i Krew pod postaciami chleba i wina i dał je na pokarm i napój Apostołom i polecił im nieustannie odnawiać to misterium” (nr 55 d).

W postaciach eucharystycznych uobecnia się Chrystus mocą słów konsekracji. Sprawowanie Najświętszej Ofiary jest zawsze skuteczne, gdyż jest czynem Chrystusa i Kościoła (WOMR 4). Omawiany tu centralny tekst Modlitwy eucharystycznej, który wprowadza w serce misterium Mszy św., nie może być oddzielony od kontekstu, w którym występuje. Modlitwa i akcja liturgiczna tworzą doskonałą jedność i ciągłość od przygotowania darów do Komunii św. Opowiadanie o ustanowieniu jest we wszystkich anaforach związane treściowo z tymi elementami, które je poprzedzają jak i z tymi, które po nim następują. Stąd większość anafor wschodnich (szczególnie egipskie) wprowadzają opowiadanie o ustanowieniu słowem „ponieważ” lub „rzeczywiście”, a w liturgii św. Jana Chryzostoma rolę łącznika pełni zaimbek względny „który”³.

Opowiadanie o ustanowieniu

Przytoczone wyżej zdania WOMR 55 d naświetlają problem właściwego rozumienia terminu „opowiadanie o ustanowieniu”. Nie chodzi w nim o samą relację z Ostatnią Wieczerzą lub tym bardziej o informację o minionym wydarzeniu. Sprawowanie Mszy św., czyli Wieczerzy Pańskiej (WOMR 7), oparte jest na nakazie Chrystusa: „To czyńcie na moją pamiątkę”, nie zaś: „To mówcie...” bądź: „O tym informujcie”. Opowiadanie o ustanowieniu nigdy nie było rozumiane w sensie relacji bądź informacji samej o sobie. Zawsze natomiast traktowano je jako kontynuację i uobecnianie tego, co Jezus uczynił. Świadczy o tym św. Paweł: „Ja bowiem otrzymałem od Pana to,

* Redaktorem niniejszego biuletynu jest ks. Bogusław Nadolski TChr., Warszawa.

¹ J. Hermans, *Die Feier der Eucharistie. Erklärung und spirituelle Erschliessung*, Regensburg 1984, 247: „es geht (...) um den Kern des Hochgebetes”.

² Odtąd: WOMR

³ N. M. Denis-Boulet, *Analyse des rites et des prières de la Messe*, w: A. G. Martimort, *L'Eglise en prière*, Tournai 1965, 411—412.

co wam przekazuję, że Pan Jezus tej nocy, kiedy został wydany, wziął chleb i dzięki uczyniwszy połamał i rzekł: «To jest Ciało moje za was wydane. Czyńcie to na moją pamiątkę». Podobnie skończywszy wieczerzę, wziął kielich mówiąc: «Kielich ten jest Nowym Przymierzem we Krwi mojej. Czyńcie to, ile razy pić będziecie, na moją pamiątkę» (1 Kor 11, 23—25)⁴.

Forma słowna użyta przez Apostoła („dzięki czynił”) wskazuje na to, że Chrystusowi chodziło o coś bardziej istotnego niż sama relacja, a mianowicie o modlitwę⁵. Ta zaś jest zawsze czynem osoby ludzkiej. Kościół pierwotny podjął intencję Pana z całą gorliwością. Świadczą o tym teksty najstarszych z zachowanych Modlitw eucharystycznych oraz ukształtowanego ostatecznie w VII w. Kanonu Rzymskiego. Ta sama modlitewna nuta rozbrzmiewa w anaforach powstałych po Vaticanum II⁶.

Wypełniając zatem nakaz Pana Kościół rzeczywiście czyni to, co On polecił, a nie informuje bądź opowiada o przebiegu Ostatniej Wieczerzy.

Tak rozumiany zwrot „opowiadanie o ustanowieniu” pozwala lepiej zrozumieć różnorodność wersji samego opowiadania. Pisma Nowego Testamentu przekazują cztery opisy wydarzeń podczas Ostatniej Wieczerzy. Jak wiadomo są to wersje Mateusza (26, 26—29) i Marka (14, 22—25) oraz Pawła (1 Kor 11, 23—25) i Łukasza (22, 15—20).

Teksty opowiadania o ustanowieniu, zawarte w aktualnych Modlitwach eucharystycznych, także nie są jednobrzmiące. Wyrażają bowiem modlitwy dzisiejszego Kościoła, który wypowiada je słowami zrozumiałymi dla współczesnych ludzi tworzących zgromadzenie eucharystyczne. WOMR w nr 5 poleca „dolożyć jak najwięcej starań o taki dobór i takie ułożenie form i elementów proponowanych przez Kościół, aby uwzględniając okoliczności osób i miejsca przyczyniały się one intensywniej do czynnego i pełnego uczestnictwa i lepiej odpowiadały duchowemu pożytkowi wiernych”. Stąd też porównując teksty opowiadań stwierdza się, że nie zawierają one cech niezmiennych oraz tych samych elementów. Mają jednak rysy wspólne. Wszystkie wersje łączy aklamacja po przeistoczeniu i ukazaniu postaci oraz ujednolicone słowa konsekracji chleba i wina. O tych ostatnich Paweł VI w konstytucji apostołskiej *Missale Romanum* pisał: „Mając na uwadze raczej pastoralne i pragnąc usprawnić koncelebrę, poleciliśmy, by słowa Pańskie w każdej formule kanonu były jednakowe”.

Cenne myśli na temat opowiadania o ustanowieniu wypowiada Th. Schnitzler⁷. Jego zdaniem cała anafora, a zatem i omawiana jej część, jest pieśnią eucharystyczną⁸. Stąd m. in. płynie różnorodność wersji. Tworzący je Kościół korzysta z bogactwa treści dziękczynnej pieśni Chrystusa⁹.

Te ustalenia winny mieć skądinąd wymowę dla celebransów, którzy nie dbają o dokładne wypowiedzianie tekstu anafory, nie mówiąc już o słowach konsekracji. Jeśli bowiem ktoś zmieni tekst pieśni lub melodię, ten zniekształca jej charakter i umniejsza bądź nawet zacierza jej znaczenie.

⁴ Zob. na ten temat L. K. L., *De „verbis institutionis” in anaphora*, *Notitiae* 9 (1973) 228—230.

⁵ J. Hermans, *dz. cyt.*, 248.

⁶ 1968 r.: II, III i IV; 1974 r.: trzy anafory na Msze z udziałem dzieci, oraz dwie o tajemnicy pojednania, a także V Modlitwa eucharystyczna. Zob. na jej temat: B. Nadolski, *Nowe modlitwy eucharystyczne dla synodu Kościoła w Szwajcarii*, *Collectanea Theologica* 45 (1975) z. 4, 97—98.

⁷ *Was die Messe bedeutet? Hilfen zum Mitfeiern*, Freiburg 1979, 159—163. Zob. także J. Brinktrine, *Msza św.*, Warszawa 1957, 165.

⁸ Th. Schnitzler, *dz. cyt.*, 159: „Der Abendmahlsbericht ist ein Lied, genauer ein Teil des Hochgebetes, des Hochgesanges, der Eucharistia — Danksagung. Ein Lied — das ist eine wichtige Feststellung!”

⁹ *Tamże*, 161.

Opowiadanie o ustanowieniu jako pieśń podkreślono w zreformowanych obrzędach Mszy św. dodając nuty do tekstu opowiadania i słów konsekracji. Nawiązano w ten sposób do przeszło 1100-letniej tradycji benedyktyńskiej śpiewania tej części anafory¹⁰.

Opowiadanie o ustanowieniu jest przepowiadaniem radosnej nowiny¹¹. Głosi ona aktualną rzeczywistość zbawczą, tzn. Jezusa Chrystusa, który pod postaciami eucharystycznymi jest źródłem życia i pokarmem Kościoła. Rubryka wymaga w tym momencie przykleknienia dla oddania hołdu i uwielbienia tego, co się stało. Konsekrowane postaci są ukazywane wiernym. Jest to chwila podobna do wieczoru w Niedzielę Zmartwychwstania, gdy Pan nachylając się ku swoim uczniom tchnął na nich i rzekł: „Weźmijcie Ducha Świętego” (J 20, 22). W mocy tegoż Ducha mówi teraz kapłan wypowiadając słowa Przeistoczenia. Są one strefą psychicznego pokoju i pewności dla uczestników Eucharystii. Taką strefę zawierają wszystkie sakramenty św. Jest nią forma sakramentalna. Cała Modlitwa eucharystyczna, jak twierdzi do dziś Kościół Wschodni, ma moc konsekracji. Jednak słowa Pana: „Bierzcie i jedzcie (...) To jest (...) Ciało moje (...) Bierzcie i pijcie (...) To jest (...) kielich Krwi mojej” stanowią jej istotne słowa, są konieczną i upewniającą strefą, owym *requiritus et sufficit*¹². Przypominają się w tym miejscu słowa Księgi Rodzaju: „Bóg powiedział i stało się” (por. r. 1). Realność i istota przemiany leży w porządku wiary¹³.

Słowa konsekracji

Różnica między dziełem stwórczym a przemianą mszalną jest w tym, że w Eucharystii nie zachodzą zmiany dostrzegalne ludzkim okiem. Aby je uznać, trzeba mieć dar wiary. Stąd niemalże natychmiast po słowach konsekracji padają inne: „Oto wielka tajemnica wiary”, „Wielka jest tajemnica wiary”, „Uwielbiajmy tajemnicę wiary” lub „Tajemnica wiary”.

Ujednolicone słowa konsekracji zawierają jednak pewną trudność psychologiczną wynikającą z tłumaczenia zwrotu *pro multis* występującego w tekście konsekracji wina. W każdym wypadku tłumacz może mieć skrupuły. Jeśli słowa łacińskie przetłumaczy: „za wszystkich”, nie odda tekstu dosłownie. Jeśli zaś przetłumaczy: „za wielu”, uczyni to ze świadomością, że zgodnie z kontekstem dalszym i bliższym winien powiedzieć: „za wszystkich”.

Tłumaczenie włoskie: *per tutti* czy niemieckie: *für alle* sprawiały trudność Pawłowi VI i ekspertom. Jeśli jednak przekład „za wszystkich” byłby niedopuszczalny, można by pomyśleć, że przyznaje się rację jansenistom

¹⁰ *Tamże*, 160.

¹¹ *Tamże*, 162: „Der Abendmahlsbericht bleibt (...) Evangelium, Verkündigung der Frohbotschaft”.

¹² *Tamże*, 163. Zob. także uwagi wypowiedziane przez P. Parscha, *W tajemniczeniu w ofiarę Mszy świętej w duchu odnowienia liturgicznego*, Kraków 1947, 188: „Konsekracja nie jest wypowiedziana w formie prośby ani twierdzenia (...), ale jest zamknięta w opowiadaniu o ustanowieniu Najświętszego Sakramentu (...) dawna wielka modlitwa eucharystyczna (stary kanon) utrzymana była właśnie w formie opowiadającej”.

¹³ Celowo pominięty został problem wymawiania słów konsekracji, jako wykraczający poza ramy nakreślone temu opracowaniu, aczkolwiek z nim związany. Wystarczy w tym miejscu przytoczyć rubrykę zawartą w *Mszale Rzymskiej dla Diecezji Polskich*, Poznań 1986, s. 308*: „W formułach, które następują, słowa Chrystusa należy wymawiać starannie i wyraźnie, bo tego wymaga ich znaczenie”. Rubryka zachowuje to samo brzmienie w tekście każdej Modlitwy eucharystycznej.

uznającym, że Chrystus umarł jedynie za wybranych¹⁴. Włoskie i niemieckie tłumaczenia oddają dobrze istotę ofiary Chrystusa i jej zbawczy wymiar. Chrystus umarł bowiem za wszystkich ludzi, bez żadnych wyjątków. Nadto tłumacz włoski i niemiecki nie zapomnieli, że w rzymskiej modlitwie *Qui pridie* znajdowały się dawniej przed *pateretur* słowa *pro nostra omniumque salute*, które dzisiaj występują jeszcze we mszy Wieczery Pańskiej w Wielki Czwartek i w liturgii ambrojańskiej. Przypuszcza się, że dodatek ten został wprowadzony w V w. przeciwko predestynacjonizmowi¹⁵.

Inne wyrażenie zawarte w słowach konsekracji rzadko było przedmiotem dyskusji. Warto jednak o nim wspomnieć. Chodzi mianowicie o słowa dodane do konsekracji chleba: „(...) Ciało, które za was będzie wydane”. Jak wiadomo tekst konsekracji chleba w Mszałe Piusa V brzmiał: *Hoc est enim corpus meum*. Dodatek, o którym mowa, przejęto na wyraźne życzenie Pawła VI z Ewangelii według św. Łukasza (22, 19) oraz z 1 Kor 11, 24. Występuje on także w anaforze Hipolita (III w.), na której wzorowana jest II Modlitwa eucharystyczna.¹⁶ Dlaczego po III w. słowa te nie występują w formule konsekracji chleba, pozostaje sprawą nie wyjaśnioną. Aktualne ich brzmienie odbiega od Mt 26, 26 („Bierzcie i jedzcie, to jest Ciało moje”) i Mk 14, 22 („Bierzcie, to jest Ciało moje”).

Słowa „(...) Ciało, które za was będzie wydane” mogą zdaniem niektórych przywodzić na myśl ich interpretację ograniczającą zbawienie jedynie do wybranych. „Za was” jest tu rozumiane jako „za wierzących”, „za przyjmujących”. Mimo tych zastrzeżeń Paweł VI zdecydował o ich wprowadzeniu do formuły konsekracji chleba. W sformułowaniu tym pulsuje bowiem miłość, którą św. Paweł wyraża w słowach. „Teraz zaś już nie ja żyję, lecz żyje we mnie Chrystus. Choć nadal prowadzę życie w ciele, jednak obecne życie moje jest życiem wiary w Syna Bożego, który umiłował mnie i samego siebie wydał za mnie” (Ga 2, 20). Owo „za was” przechodzi więc w „za mnie”¹⁷.

„Słowa «tajemnica wiary» — jak czytamy w konstytucji apostołskiej *Missale Romanum* — wyłączone z kontekstu słów Chrystusa Pana i wypowiediane przez kapłana, stanowią wstęp do aklamacji wiernych”.

Opowiadanie o ustanowieniu i słowa konsekracji, choć są jedną z części Modlitwy eucharystycznej, jednak mają dla niej podstawowe znaczenie. W pewnym sensie są one sumą teologiczną¹⁸ ukazującą, że Stare Przymierze realizuje się w pełni w Nowym zawartym we Krwi Chrystusa. Uobecnia się ono sakramentalnie w Kościele sprawującym Pamiętkę Pana.

Znaczenie omawianego tu tekstu podkreślone jest także postawą wiernych: stoją oni podczas Modlitwy eucharystycznej, „klękają zaś na czas konsekracji, chyba że stanie temu na przeszkodzie brak miejsca, większa liczba obecnych czy inne uzasadnione przyczyny” (WOMR 21)¹⁹.

¹⁴ Th. Schnitzler, dz. cyt., 165. W przekładzie francuskim *pro multis* oddano przez *pour la multitude*, co oznacza „za mnóstwo”. Znalezione w ten sposób pośrednie rozwiązanie między „za wielu” i „za wszystkich”.

¹⁵ Tłumaczenie polskie brzmi: „On to w dzień przed męką za zbawienie nasze i całego świata, to jest dzisiaj”. Por. też J. Brinktrine, dz. cyt., 165.

¹⁶ Tekst anafory i słowa konsekracji chleba zob. J. Wierusz-Kowalski, *Liturgika*, Warszawa 1956, 447. Modlitwa eucharystyczna z papirusu z Der Balyzeh (III w., Egipt) ma je w rozszerzonej postaci: „która za was się oddaje na odpuszczenie grzechów”. Por. J. Michalak, *Liturgika*, Płock 1939, 45.

¹⁷ Th. Schnitzler, dz. cyt., 165.

¹⁸ Tamże, 166.

¹⁹ Choć klęknięcie jest zasadniczo znakiem ukorzenia i pokuty, jednak z biegiem czasu nabrało także znaczenia oddania czci i modlitwy.

Aklamacja po przeistoczeniu

Jeszcze przed Soborem Watykańskim II niektórzy liturgiści wypowiadali się za wprowadzeniem aklamacji po przeistoczeniu na wzór liturgii wschodnich²⁰. W ten sposób m.in. podejmowali oni troskę papieży św. Piusa X, Piusa XI i Piusa XII o uaktywnienie udziału wiernych we Mszy św.

Sredniowieczny zwyczaj adorowania Najświętszych Postaci podczas tzw. „podniesienia” był znakiem zapotrzebowania na udział wiernych w tym momencie Mszy św. Na początku XVI w. śpiewano podczas podniesienia *O salutaris hosiā* lub inne pieśni eucharystyczne²¹. Słynne *Ave verum* należy także do tej grupy śpiewaków²². Podobnie należałoby zrozumieć istniejący jeszcze przed Vaticanum II zwyczaj śpiewania *Benedictus qui venit* po zakończeniu ukazywania kielicha. Śpiew ten był jakby aklamacją po przeistoczeniu.

Znamienna jest też interpretacja udziału wiernych w tej części liturgii Mszy św., jaką spotyka się w poważnych skądinąd opracowaniach na temat Mszy św. i uczestnictwa w niej, jeszcze sprzed 1960 r. Np. J. Brinktrine pisze: „(...) w dzisiejszej liturgii rzymskiej pierwsze miejsce zajmuje obecność Chrystusa, wywołana słowami ustanowienia”. Udział w tej części Mszy św. powinien polegać „na adoracji Boga—Człowieka, który jest obecny wśród nas. W tym celu wprowadzono wielkie podniesienie. Podczas podniesienia wierni powinni adorować i wpatrywać się w świętą Hostię i święty Kielich mówiąc słowa, z którymi związany jest odpust: *Dominus meus et Deus meus* (J 20, 28). Z samego obrzędu podniesienia wynika, że patrzenie na święte postaci jest rzeczą najważniejszą”²³.

Wprowadzone dziś aklamacje nie stanowią więc nowości. Znalazły one uznanie w komisji opracowującej nowy Mszał Rzymski, a osobistej interwencji Pawła VI zawdzięczamy, że słowa *Mysterium fidei* zostały przeznaczone do wypowiedzenia przez celebransa, który tym samym wzywa lud do dania odpowiedzi. „Modlitwa eucharystyczna wymaga, aby wszyscy słuchali jej ze czcią i w ciszy oraz uczestniczyli w niej przez aklamacje przewidziane w obrzędzie” (WOMR 55 n)²⁴.

Każda z czterech aklamacji po ukazaniu postaci konsekrowanych jest częścią Modlitwy eucharystycznej, choć w inny sposób niż jej części wypowiedziane przez samego kapłana. Istotna jest w tym wypadku — jak mówi Th. Schnitzler — zmiana adresata²⁵. Anafora odmawiana przez przewodniczącego liturgii, który uobecnia całe Mistyczne Ciało Jezusa Chrystusa, a więc Głowę i członki, skierowana jest do Ojca. Aklamacja zaś wypowiedziana przez wiernych, zgodnie z brzmieniem każdej z nich, zwrócona jest do Chrystusa. Lud Boży wyznaje swą wiarę w prawdziwą, aktualną i osobową obecność Pana. W wierze rozeznawana jest teraźniejsza obecność Tego, który umarł, zmartwychwstał oraz przyjdzie w chwale (I aklamacja). Słowa jej wzięte są z niewielką zmianą z anafory syryjskiej: „Wspominamy śmierć Twoją, Panie, wyznajemy Twoje Zmartwychwstanie i oczekujemy Twego drugiego przyjścia”²⁶.

Uczestnicy Eucharystii obdarowani Bogiem nie mogą nie być apostoła-

²⁰ Po. J. A. Jungmann, *Missarum sollemnia*, t. 1, Paris 1950, 289—290.

²¹ J. Brinktrine, *dz. cyt.*, 171.

²² Th. Schnitzler, *dz. cyt.*, 167.

²³ *Dz. cyt.*, 172—173.

²⁴ Zob. także tekst konstytucji apostołskiej *Missale Romanum*: „Słowa «tajemnica wiary» wyłączone z kontekstu słów Chrystusa Pana i wypowiedziane przez kapłana stanowią wstęp do aklamacji wiernych”.

²⁵ *Dz. cyt.*, 167.

²⁶ Zob. N. M. Denis-Boulet, *dz. cyt.*, 416.

mi: „(...) nie możemy nie mówić tego, co widzieliśmy i co słyszeliśmy” (Dz 4, 20). To apostołskie powołanie wypowiedziane w obrzędach rozesłania, ma swój początek po przeistoczeniu. Spotkanie ze Zmartwychwstałym, który karmi uczniów swym Ciałem i Krwią, każe głosić Jego zbawczą mękę i oczekiwać na drugie przyjscie w chwale (II aklamacja). Z jej sformulowaniem słownym kojarzy się zdanie wyjęte z anafory z Der Balyzech (III w.): „śmierć twoją opowiadamy i zmartwychwstanie głosimy”²⁷.

Jezus wybawił nas przez krzyż i zmartwychwstanie swoje. On jest Zbawicielem świata (III aklamacja). Za nas umarł, zmartwychwstał i dla nas powróci (IV aklamacja).

Cisza, która następuje w czasie ukazania postaci po przeistoczeniu, podobna jest do chwili, w której Jan rozpoznał zmartwychwstałego Pana po cudownym połowie ryba i powiedział do Piotra: „To jest Pan” (J 21, 7). Apostołowi nie pozostało nic innego jak rzucić się w morze, by jak najszybciej znaleźć się w bliskości Pana i swym przykładem pociągnąć łożących²⁸.

W słownej formie aklamacji zawarta jest w pewien sposób synteza wiary apostołskiej. Uderza także bardzo osobisty i pełen zaufania zwrot: „Twoją”, „Twego”, „Ty”. W Ewangelii według św. Jana zapisane jest wyznanie Apostoła Tomasza, które rzuca światło na te bardzo osobiste sformułowania. Tomasz mówi do Jezusa zmartwychwstałego: „Pan mój i Bóg mój”. Słowa te oznaczają, że Panem chrześcijanina jest Chrystus i wierzący może o Nim powiedzieć: „On jest mój”. Podobnie uczy św. Paweł: „Chrystus umiłował mnie i wydał siebie samego za mnie” (Gal 2, 20).

Aklamacje są wyrazem wiary i miłości, którymi zgromadzony Kościół pozdrawia zmartwychwstałego Pana. Ten zaś obiecuje uczniom powrót w chwale dla ostatecznego dokonania zbawienia.

Mając na względzie taki ich charakter wydaje się sprawą oczywistą, że nie powinny być wymawiane cicho, lecz głośno. Najwłaściwszą formą ich wykonania jest śpiew. Mają one bowiem charakter wielkanocnych spotkań uczniów z Panem, a ich wynikiem jest wyznanie wiary przybierające wymiar świadectwa²⁹.

Dodać jeszcze należy, że nie powinny być wypowiedzane przez kapłana, gdy odprawia bez ministranta bądź gdy wierni nie potrafią odpowiedzieć. To samo odnosi się do koncelebry sprawowanej przez kapłanów bez udziału wiernych³⁰.

ks. Andrzej Rojewski, Płock

2. ZBIÓR MSZY ŚWIĘTYCH O NAJŚW. MARYI PANNIE

Już w marcu 1985 roku organ Kongregacji do Spraw Kultu Bożego informował o przygotowaniu na prośbę biskupów i kustoszy sanktuariów maryjnych zbioru formularzy mszalnych o Najśw. Maryi Pannie¹. Z końcem 1986 r. pismo to przedstawiło ogłoszoną już *Collectio Missarum de beata Maria Virgine*², drukując dekret ogłaszający ten zbiór, wykaz formularzy wchodzących w jego skład, wprowadzenie teologiczno-pastoralne do tych formularzy oraz wprowadzenie do lekcjonarza przeznaczonych na te Msze św.

Dekret ogłaszający wspomniany zbiór nosi datę 15.8.1986 r. Stwierdza

²⁷ J. Michalak, *dz. cyt.*, 47.

²⁸ Th. Schnitzler, *dz. cyt.*, 168.

²⁹ *Tamże*.

³⁰ Notitiae 5 (1969) 324—325.

¹ R. Barbieri, *Collectio Missarum Beatae Mariae Virginis*, Notitiae 21 (1985) 151—155.

² Notitiae 22 (1986) 900—947.

on, że zbiór ten należy traktować jako dodatek do Mszału Rzymskiego. W języku łacińskim można go używać z chwilą ogłoszenia, w językach zaś narodowych po zatwierdzeniu przekładu przez Stolicę Apostolską.

Collectio Missarum de beata Maria Virgine obejmuje 46 formularzy mszalnych. Ich wykaz został sporządzony według układu roku liturgicznego. Nagłówki poszczególnych formularzy stanowią swoistą litanię przedstawiającą wydarzenia z życia Matki Bożej i Jej tytuły. Na okres adwentu przewidziane są trzy formularze (Matka Boża jako wybrana z pokolenia Izraela, Zwiastowanie i Nawiedzenie). Okres Bożego Narodzenia ma sześć formularzy (Boża Rodzicielka, Matka Zbawiciela, Błogosławiona Dziewica w Epifanii Panna i w Ofiarowaniu Pańskim, Święta Maryja z Nazaretu i z Kany). Okres Wielkiego Postu posiada pięć formularzy (Uczennica Pana, dwa formularze o Dziewicy stojącej pod Krzyżem, Wstawianie się Matki Najświętszej, Matka pojednania). Na okres Wielkanocy *Collectio Missarum* ma cztery formularze (Błogosławiona Dziewica w Zmartwychwstaniu Pańskim, źródło światła i życia, Matka Boża w Wieczerniku, Królowa Apostołów). Formularze mszalne na okres zwykły w ciągu roku zostały podzielone na trzy sekcje. W pierwszej sekcji jest 11 formularzy podkreślających tytuły Najśw. Maryi Panny wprowadzone z tekstów Pisma Świętego i ukazujące Jej związek z Kościołem (Matka Pana, nowa Niewiasta, Imię Maryi, Służebnica Pańska, Świątynia Boga, Stolica mądrości, trzy formularze ukazujące NMP jako Obraz i Matkę Kościoła, Niepokalane Serce Maryi, Królowa Wszechświata). Dziewięć formularzy drugiej sekcji ukazuje tytuły Matki Najświętszej związane z życiem duchowym wiernych (Matka i Pośredniczka łaski, Źródło zbawienia, Matka i Mistrzyni duchowna, Matka dobrej rady, Przyczyna naszej radości, Ostoja wiary, Matka pięknej miłości, Matka świętej nadziei, Matka jedności). Wreszcie osiem formularzy trzeciej sekcji ukazuje tytuły podkreślające wstawiennictwo Matki Bożej (Królowa i Matka miłosierdzia, Matka Bożej Opatrzności, Matka pocieszenia, Wspomożenie chrześcijan, Błogosławiona Dziewica, Uzdrawienie chorych, Królowa pokoju, Brama nieba).

Wprowadzenie teologiczno-pastoralne do omawianego zbioru dzieli się na sześć części. Jest w nich mowa o Matce Bożej w sprawowaniu misterium Chrystusa, o naturze *Collectionis missarum*, o jego strukturze, o użyciu tych formularzy, o słowie Bożym w formularzach tego zbioru i o możliwości adaptacji.

Wprowadzenie to najpierw przypomina naukę o kulcie liturgicznym NMP zawartą w VIII rozdziale *Konstytucji dogmatycznej o Kościele Soboru Watykańskiego II* (KK 67), *Konstytucji o świętej liturgii* (KL 103) i w adhortacji Pawła VI *Marialis cultus* (n. 2). Stwierdza ono także, że świadectwem pobożności maryjnej są nie tylko Mszał Rzymski i Liturgia Godzin, lecz także inne księgi liturgiczne np. część rytuału zawierająca błogosławieństwo obrazów Matki Bożej czy obrzęd koronacji Jej obrazów. Część pierwsza tego wprowadzenia ukazuje liturgię na tle dziejów zbawienia i stwierdza, że Najśw. Maryja Panna w tę historię także weszła, będąc obecna na różne sposoby w tajemnicach życia Chrystusa. Msze św. o NMP posiadają swoją moc i sens z Jej ścisłego uczestnictwa w historii zbawienia. Kościół wspominając Matkę Zbawiciela przede wszystkim świętuje misterium Chrystusa. *W mszach świętych o NMP sprawuje się działanie Boże dla zbawienia ludzi* — taki jest jeden z podtytułów tej części ukazujący obecność Matki Bożej w tajemnicy zbawienia od Jej Niepokalanego Poczęcia, poprzez tajemnice Wcielenia, życia publicznego do misterium paschalnego. Z kolei wprowadzenie przypomina o obecności Chrystusa w czynnościach liturgicznych i zaznacza, że Maryja „wzięta do nieba, nie zaprzestała zbawczego zadania, lecz poprzez wielorakie swoje wstawiennictwo ustawicznie zjednuje nam dary zbawienia wiecznego” (KK 62). Stwierdza także, że Kościół doświadcza nieustannie, zwłaszcza w liturgii, że Maryja jest Jego Matką i Wspom-

możycielką (n. 12). Liturgia zaś wyraża łączność, zjednoczenie z aniołami i świętymi, przede wszystkim zaś z Bożą Rodzicielką. Wprowadzenie do zbioru Mszy św. o NMP ukazuje różne sposoby łączności Kościoła z Maryją w liturgii: z Nią Kościół uwielbia Boga Ojca, z Nią pragnie słuchać słowa Bożego i zachowywać je w sercu, z Nią pragnie uczestniczyć w misterium paschalnym Chrystusa, pragnie naśladować Ją w modlitwie Wieczernika przed Zesłaniem Ducha Świętego, Jej wstawiennictwa i obrony wzywa. Maryja jest w czynnościach liturgicznych przykładem cnót dla wiernych, w Niej Kościół jak w „przeczystym obrazie z radością ogląda to, czym cały pragnie i spodziewa się być” (KL 103).

Druga część wprowadzenia omawia naturę tego zbioru formularzy mszalnych. Zbiór ten zmierza do tego, aby w różnorodności tekstów dla oddania czci NMP zachować czystą naukę Kościoła i właściwie wspominać wydarzenia historii zbawienia związane z życiem Matki Bożej. Zbiór ten powstał w wielkiej mierze z własnych formularzy Kościołów lokalnych lub zgromadzeń zakonnych, a także z tekstów samego Mszału Rzymskiego. Jest on przeznaczony przede wszystkim dla sanktuariów maryjnych, gdzie często odprawia się Msze św. o NMP., a także dla wspólnot kościelnych, które w soboty okresu zwykłego pragną zgodnie z prawem liturgicznym odprawić Mszę św. o NMP. Użycie formularzy tego zbioru jest dozwolone w dniach, kiedy według *Ogólnego wprowadzenia do Mszału Rzymskiego* można odprawić mszę dowolną. Ogłoszenie tego zbioru nie zmienia postanowień zawartych w przepisach o kalendarzu liturgicznym oraz w wydaniach typycznych Mszału Rzymskiego czy lekcjonarza.

Trzecia część wprowadzenia ukazuje strukturę zbioru przedstawiając ogólnie ilość formularzy, które opisano w wykazie. Stwierdza się tu, że zbiór składa się z dwóch woluminów: pierwszego zawierającego teksty modlitw, antyfon i formuł błogosławieństw, i drugiego zawierającego czytania biblijne wraz z psalmami responsoryjnymi. W pierwszym woluminie są wstępy ukazujące znaczenie historyczne, liturgiczne i duszpasterskie wspomnień lub tytułów maryjnych.

Część czwarta tego wprowadzenia mówi o użyciu formularzy mszalnych o NMP. Podana tu została ogólna zasada, że przy ich użyciu należy uwzględnić okresy roku liturgicznego. Zasadniczo należy więc używać ich w okresie wyznaczonym w zbiorze, ale dla słusznej przyczyny można niektórych użyć w innym okresie, np. przeznaczony na okres Bożego Narodzenia formularz o Maryi z Nazaretu można użyć także w okresie zwykłym, podobnie formularz o Matce pojednania przeznaczony na okres Wielkiego Postu. Natomiast formularz o Matce Bożej w Epifanii względnie w Zmartwychwstaniu Pańskim nie może być użyty poza okresem Bożego Narodzenia względnie Wielkanocy.

Zbiór ten przeznaczony jest przede wszystkim dla sanktuariów maryjnych. Kongregacja do Spraw Kultu Bożego zwykła była udzielać tym sanktuariom indultu na częstsze odprawianie Mszy św. o Matce Bożej. Formularzy mszalnych omawianego zbioru można używać w tych sanktuariach we wszystkie dni z wyjątkiem wyliczonych w tabeli pierwszeństwa dni liturgicznych w numerach 1—6. Zezwolenie to dotyczy tylko pielgrzymujących kapłanów lub Mszy św. odprawianych dla pielgrzymów. W okresie Adwentu, Bożego Narodzenia, Wielkiego Postu i Wielkanocy poza obchodami na wzór świąt i uroczystości należy użyć czytań biblijnych z dnia. Co zaś dotyczy Mszy św. własnej sanktuarium, to należy unikać używania cały czas jednego tylko formularza. Wypada, aby oprócz niego wziąć formularze tego zbioru dostosowane do okresów liturgicznych. Formularzy tych można zgodnie z podaną wyżej zasadą ogólną używać wszędzie we wspomnieniu dowolne o NMP w sobotę oraz w dni liturgiczne zezwalające na dowolny formularz mszalny, przy czym należy pamiętać o tym, że w wyborze formularza decydować ma dobro duchowe wiernych. Wprowadzenie przypomina, że pobożności maryj-

nej nie powiększy się przez mnożenie Mszy św. o Matce Bożej, lecz przez odpowiednie wykorzystanie wszystkich części składowych liturgii, a więc czytań, śpiewów, homilii, modlitwy powszechnej, dla pogłębienia kultu maryjnego.

Piąta część wprowadzenia poświęcona jest słowu Bożemu w formułkach tego zbioru Mszy św. o Matce Bożej. Szczególny przedmiot każdego wspomnienia liturgicznego wyraża się w tekstach modlitw i czytań biblijnych, które zostały wybrane ze szczególną starannością. Czytania te tworzą pewną całość. Można w nich wyróżnić trzy rodzaje czytań: a) czytania tak Nowego, jak Starego Testamentu, które dotyczą życia i posłannictwa Najświętszej Dziewicy lub proroctwa odnoszące się do Niej; b) czytania Starego Testamentu, które od dawna odnosi się do Matki Bożej; c) czytania Nowego Testamentu nie dotyczące Błogosławionej Dziewicy, ale ukazujące cnoty wiary, nadziei, miłości, pokory, miłosierdzia, czystości serca, które w Matce Bożej były najlepiej realizowane. Każdy formularz tego zbioru ma propozycje dwóch czytań: pierwsze ze Starego Testamentu lub z Listów Apostolskich, zaś w czasie wielkanocnym z Dziejów Apostolskich lub z Apokalipsy, a drugie z Ewangelii, jednakże w uroczystych celebracjach można wybrać trzy czytania (dodatkową lekcję bierze się z czytań wspólnych o Matce Bożej lub z dodatku lekcjonarza omawianego zbioru). Chociaż czytania poszczególnych formularzy zostały jak najbardziej stosownie dobrane, to jednak została dana możliwość doboru innych odpowiednich czytań z tekstów wspólnych o NMP albo z dodatku lekcjonarza tego zbioru. W okresie Adwentu, Bożego Narodzenia, Wielkiego Postu i Wielkanocy należy brać czytania z dnia z wyjątkiem obchodów na wzór świąt i uroczystości, a w okresie zwykłym w ciągu roku można wziąć czytania z omawianego zbioru lub z lekcjonarza ferialnego.

W szóstej, bardzo krótkiej części mowa jest o możliwości adaptacji tego zbioru w różnych krajach. Konferencje episkopatów mają przygotować jego tłumaczenia na języki narodowe z zachowaniem zasad dotyczących przekładów tekstów liturgicznych oraz przygotować odpowiednie melodie. Konferencje te mogą także w odpowiednim dodatku umieścić zatwierdzone już formularze Mszy św. o Matce Bożej podkreślające tytuły w danym kraju lub regionie szczególnie czczone.

Wprowadzenie do lekcjonarza *Collectio Missarum de beata Maria Virgine* składa się z dwóch części. Pierwsza część tego wprowadzenia jest prawie dosłownym powtórzeniem treści zawartej w piątej części wprowadzenia do samego zbioru. Zresztą piąta część wprowadzenia zbioru formularzy Mszy św. o Matce Bożej i pierwsza część wprowadzenia do jego lekcjonarza posiadają ten sam tytuł. W drugiej części wprowadzenia do lekcjonarza zbioru Mszy św. o NMP ukazana jest Matka Boża jako wzór Kościoła słuchającego słowa Bożego. Kościół głoszący w liturgii słowo Boże nierozdanie pomina wiernych, aby „byli wykonawcami słowa, a nie tylko słuchaczami” (Jk 1, 22), bo według słów Pana „błogosławieni są ci, którzy słuchają słowa Bożego i zachowują je” (Łk 11, 28).

W ciągu wieków wielu było świętych, którzy kochali słowo Boże i zbliżali się do niego jako do żywego źródła, jednak na pierwszym miejscu stawia Kościół Najświętą Maryję Pannę jako wzór ucznia wiernie słuchającego słowa Bożego. Ona to wysłuchała z wiarą poselstwa Gabriela i przyjęła je z miłością (por. Łk 1, 38). Ona rozważała słowo Boże w swoim sercu (por. Łk 2, 19, 51). To słowo prowadziło Ją do odwiedzin krewnej Elżbiety (por. Łk 1, 54). W Kanie wzywała uczniów do wypełniania tego, co Jej Syn powie (por. J 2, 5). Stojąc pod krzyżem przyjęła słowo Syna, który Jej matczynej opiece powierzył ukochanego ucznia (por. J 19, 25—26). Po Wniebowstąpieniu pozostała w Jerozolimie i trwając z Apostołami na modlitwie (por. Dz 1, 14) otrzymała dar Ducha Świętego. Stąd liturgia rzymska stawia Maryję jako wzór przyjmowania Słowa Bożego. Wprowadzenie przypomina tu słowa ad-

hortacji *Marialis cultus*. „Podobnie czyni Kościół, który — zwłaszcza w świętej liturgii — słucha słowa Bożego i przyjmuje je oraz głosi i czci, a także udziela Chrystusa jako chleba życia; który ponadto w jego świetle bada, jakie są znaki czasów i wyjaśnia oraz przeżywa wydarzenia ludzkie” (n. 17). Wprowadzenie to kończy się apelem do pasterzy, aby pouczali wiernych odwiedzających sanktuaria maryjne lub uczestniczących w soboty w Mszach św. ku czci Matki Bożej, że szczególnym objawem czci wobec Najświętszej Dziewicy jest poprawne głoszenie słowa Bożego w czynnościach liturgicznych i oddawanie mu czci ze szczególną miłością, wierne słuchanie i zachowywanie w sercu, rozważanie w myśli i wypowiedzanie ustami, wierne postępowanie za nim i kształtowanie nim całego życia.

Po tekście łacińskim przedstawionych wprowadzeń znajduje się tekst włoski wprowadzenia do zbioru Mszy św. o NMP i do lekcjonarza.

ks. Stefan Cichy, Katowice